

התקבלה לבסוף הריעה שיש קו ארום. אמר זאת אחד הכלכלנים שנקרא לחוות ריעה על הצד הכלכלי של החרם. "תראו, רבותי", אמר, "חרם-הקניות יכול להכאיב למישהו, לפגוע במפעל או זה אחר, אבל הוא נאמר שזה לא קריטי. לא נמות מזה. אנתונו נגיע למצב קריטי כאשר יפסיקו הפועלים הערביים לבוא לעבוד אצלנו. זהו הקו הארום." ריעה זו התקבלה. אז כך, "סיכס השר, אנתונו נמשיך להתאפק עד שנגיע לקו הזה. אולי לא נגיע. אבל אם נגיע, נצטרך להגיב בחוכמה".

מחנה לטרון

ב הפעם התגשמה התחית הפסימית. כמשך ששת החודשים, מאז מותו של עבדאלרחמן אל-חינאוי, השתנו הרבה דברים בגדה. האווירה השתנתה כליל. שביתת-הקניות היתה כמעט כללית. הופעת התלמידים בבתי הספר, כשהם לובשים את "הצבעים", הפכה תופעת-קבע. סיורי צה"ל לא נתקלו עוד בהמוני מידה-אננים, וגם לא חששו מפני פצצות-תבצרה, אבל היתה להם ההרגשה שהם נעים כחלל ריק. האנשים לא התייחסו אליהם והתעלמו מקיומם. כשנדרשו תושבים להציג תעודות, מילאו את הפקודה בשקט. עד שיום אחד נפסק גם הדבר הזה. התושבים סירבו להזדהות, והשיבו כפסוק הסטנדרטי: "אני ערבי מפלסטיני".

מחנות-הכליאה החדשים, שקמו ברחבי השטחים, התמלאו עד אפס מקום. רבים לא עמדו בכך והודו כשנדרשו לכך, אך מיספר המסורבים הלך וגרל. "הייתי במחנה", היתה תשובה כמעט-קבועה לשאלה, "איפה הייתי?" מי שלא נעצר כמעט התבייש. הנחיות לדרכי ההתנגדות הפאסיבית שוררו עתה בגלוי בטליווייה הירדנית, בשם "ההתנגדות". "ההתנגדות" לא היתה

זכות למאבק מוזיין. השאלה היא: האם זה מוביל למטרה? הוא מקומם נגרנו את דעת-הקהל בעולם. והוא הורס את כוחות-השלום בישראל. "כוחות השלום של היהודים?" יגלגל האיש של חשב. "שלום עכשיו? יורים ובוכים? מה הם שווים?" כיום? לא הרבה, הודה מחמוד, "אבל אם ננקוט את השיטה שאני מציע, זה ישתנה. לכוחות-השלום היהודיים יכול להיות מישקל פוליטי גדול. אם נעבור לשיטת ההתנגדות הפאסיבית, רבים מהם ישתפו פעולה איתנו מטעמי מצפון." "מה אתה מציע?" שאל אחד הוותיקים, שהוכרת המאורעות של 1936 עוררה בו אהרה.

"אני מציע", אמר מחמוד, "שנבקש את האירגונים המפסיק לגמרי את הפיגועים האלימים, לפחות כמשך תקופה מסויימת. במקומם ננהל מערכה מסוג אחר." למחרת היום יצאו שניים ממשתפי ההתייעצות נשקט לעמאן, לדבר באופן ריסקרטי עם מי שצריך לדבר. לשב"כ נודעו פרטי ההתייעצות תוך 24 שעות. הוחלט שלא לנקוט לפי שעה פעולה.

הקו האדום

כ עבור שבוע נפוצה ברחבי הגדה והרצועה שמועה: "לא קונים שימורים מישראל." לא היו הוראות בכתב, ואי-אפשר היה לאתר את מקור היוזמה. תוך יומיים-שלושה הגיעה אל הפינה הרחוקה ביותר בשטחים הכבושים. הסוחרים היהודיים, שבאו למכור שימורים, מצאו שאף קופסה אחת לא נמכרה, מג'נין בצפון עד רפיח בדרום. הסחורה המשיכה לעמוד על המרפס.

באמת נחלו הצלחה פנטסטית. אך המילחמה כגילויים של התנגדות פאסיבית היא הרבה יותר מסובכת. "הדיון היה נרגש למדי. כמה מאנשי צה"ל ריכרו על "יד ברזל", מעצרים המוניים והקמת מחנות-מעצר. אחרים, ובראשם האיש ממכון שילוח, יעצו להתאפק. לבסוף הכריע השר, "אין מה למחר. יתכן מאוד שאם לא נגיב, זה יימאס להם אחרי כמה שבועות. הכל יחזור למקומו בשלום. הערבים לא ילכו אחרי איש צימחוני כמו המחמוד-כריבוע הזה." הכינוי וזה ברעם של צחוק מפי הכפופים לשר. ניתנו ההוראות המתאמות.

לייצר מלח

כ מעט באותה השעה התקיימה בירושלים המיזרחית התייעצות אחרת. אורח-הכבוד היה מחמוד מחמוד, גבר צעיר, בלתי-מרשים, בעל זקן קטן ועיניים יוקרות, שסתרו את נימת-הקול העדינה שלו. מסביב ישבו כאולם-האורחים הגדול כמה מראשי הציבור בגדה, ותיקי המישל הירדני וצעירי האגודות המיקצועיות החדשות, וגם כמה אנשים שהכל ידעו שהם מייצגים את "אל-מוזמאת" (האירגונים הלוחמים).

מחמוד מחמוד ניסה להסביר את שיטתו, אך הקהל היה ספקני. כפי שאמר גבר אחר, שנענה בהינהון של הסכמה: "היהודים מכינים רק את שפת-הכוח. השיטות האלה שלך היו אולי טובות בהודו או באמריקה, אבל שם לא היה צבא ישראלי." מחמוד לא איבד את סבלנותו. הוא הסביר ששיטת ההתנגדות הפאסיבית אינה ביטוי של חולשה. "גאנדי היה איש-מוסר", הסביר בעקשנות, "אבל הוא היה גם לוחם מפוכח מאוד. הוא הבין שהצבא הבריטי בהודו יכול לדכא ככוח כל התנגדות אלימה, אך

הפיגועים נפסקו כמעט לגמרי. קרה משהו מוזר...

אירגון מוגדר. היא היתה בכל מקום ובשום מקום לא. היא היתה המקנית, מעורפלת, אך מחשית מאוד. בשני הצדדים ידעו ראשי המאבק היכן הקו האדום — וכי העימות על הקו הזה הפך בלתי-נמנע. בעיד-אליפטר, החג הגדול, לא הופיעו המוני העובדים הערביים לעבודה בישראל. זה היה צפוי, ונעשו סידורים כדי לטפל בכך, כמו בכל שנה. אך גם למחרת היום נעדרו רוב העובדים, וגם כיום שלאחריו. כשנשאלו המעטים שבאו, על חכריהם הנעדרים, משכו בכתפיים ואמרו: "ואללה, לא יודע. אולי חולה." אתרייה-בניין שבתו, הרחובות נשארו מלוכלכים. בתי-חרושת רבים הפסיקו את הייצור. החקלאות שבתה כמושבים, וגם כחלקים אחרים של ההתיישבות העובדת.

התגובה היתה מוכנה מראש. עוד באתו לילה הקישו חיילים על הרלתות של מאות ערביים. וביניהם מחמוד מחמוד. הם נכלאו במחנה-מעצר חדש ליד לטרון. ירדן סגרה את הגשרים והמעברים, כדי למנוע את גירושם. אבל הפועלים לא חזרו. ההנהגה הבטוחה ביותר — שהפועלים לא יוכלו להרשות לעצמם לומר על עבודתם — התערעה. הרוח שטופנה במשך צמיחה-לונה יצרה מציאות אחרת. שכנים התחלקו עם המונטלים באוכל, קרן חשאית אספה כספים רבים מדי עשירים, שעד כה לא שמחו לתרום. וחילקו את הכסף בין המישפחות.

"זה יכול להיות סיפור ארוך", נאמר בר"ח סודי שהוגש לשר הביטחון. וזה היה באמת סיפור ארוך. (המשך בכוב היום.)

כמישרדי המישל משכו בכתפיים. "אז מה?" אמר אחד הקצינים. "אני נמצא פה כדי לראות לשיקט, לא כדי למכור שימורים!" כשהצביע מישוהו על התקרים המסוכן, המשיך: "מה אתה רוצה? אפשר לאסור אדם שעושה משהו. אי-אפשר לאסור אדם מפני שהוא לא עושה משהו. איך אתה יכול לזהות אדם שלא קונה משהו?"

ככל ואת הצליח השב"כ להתחקות אחרי כמה אנשים שהעיירו את ההוראה, ואלה נעצרו בעוון הסתה. אבל זה לא שינה דבר. "צריכים לאסור את המחמוד הזה!" אמר אחד הקצינים למת-אם-הפעולות. אולם זה סירב. "זה רק יגביר את התנופה של העניין ויהפוך אותו לקרוש. נשכ נחכה, כמו שהחלטנו. אולי זה יעבור."

זה לא עבר. מן השימורים זה עבר לסיגריות, ומשם לענפים אחרים. כל אדם בגדה הרגיש שקורה משהו. האווירה המיואשת, ששררה בגדה וברצועה בשנים האחרונות, נמוגה. היתה הרגשה ש-עושים משהו, ש-מישהו מחליט.

שיעמוד חסר-אונים מול מיליוני הודים, המפירים את החוק בדרך בלתי-אלימה. גאנדי חשב שהתפקיד העיקרי שלו הוא להרים את המוראל של היהודים, לנטוע בהם גאווה והרגשת-זכות, לתת להם את התחושה שהם מהווים ציבור גדול, מאוחד ונחושה-החלטה. הפרת החוק שאסר לייצר מלח היה כלי אידיאלי. הוא איפשר לכל הודי להפר את החוק בביתו, בלי סיכון, וכך עירער את הבסיס הנפשי של מישטר-השיעבור.

נחתחיל לייצר מלח? ליגלג האיש של ג'ורג' חשב. "מארטין לותר קינג שכר את הפרדת הגזעים באוטובוסים כמונטגומרי על-ידי שביתת-נוסעים שנמשכה שנה. שביתת-קניות יכולה להיות מכשיר יעיל מאוד. זה גם לא בניגוד למסורת שלנו. תחשבו על השביתה הגדולה שבה התחיל המרד הפלסטיני ב-1936." "מה זה יעזור?" פיקפק האיש של פת"ח. "זה יתן לציבור שלנו תחושה חדשה של גאווה. זה יוכיח שהוא יכול לעמוד מול שילטון-הכריזמה בראש מורם. זה יתן לכל אדם בגדה את ההרגשה שהוא עצמו תורם משהו למאבק, שהוא שווה משהו. זה יתן הרגשה של ליכוד. זה יגבש מנהיגות מקומית אמיתית, כאשר ריגישו היהודים שאנתו לא אבקי-אדם. הם יתחילו לכבד אותנו ולדבר איתנו ברצינות. וחוץ מזה, וכאן העין מחמוד מבט רכימשמעות לעבר אנשי האירגונים, "זה גם יזכיר לראשי אש"ף שיש ציבור בשטחים הכבושים, שיש לו תפקיד חשוב במאבק." האיש של חשב קפץ ממקומו בהתרגשות. "אתה אומר שהמאבק המזויין של גיבורינו אינו מוצדק?" קרא בקול מאשים. "וראי שהוא מוצדק", הרגיע אותו מחמוד. "לכל עם כבוש יש